

Études d'histoire du droit pénal sous la rédaction du Leslaw Pauli. Matériaux de la conférence internationale d'histoire du droit consacrée à l'histoire du droit pénal en Europe centrale tenue à Cracovie le 16, 17 et 18 octobre 1973. Warszawa 1976 Kraków, strán 206

V dňoch 16. až 18. októbra 1973 konala sa v Krakove medzinárodná konferencia právnych historikov, ktorá sa zapodievala dejinami trestného práva v Strednej Európe. Na konferencii bolo prítomných 72 účastníkov, popredných pracovníkov v dejinách práva, a to tak z Východu ako aj zo Západu. V zborníku redigovanom prof. Paulim, ktorý obsahuje príspevky k danej tématike ako aj diskusné príspevky, podáva sa zaujímavý, kaleidoskopický pohľad na viaceré inštitúcie trestného práva tak, ako sa tieto behom storočí v jednotlivých krajinách vyvíjali. Z nich vidno tiež, že program kongresu bol koncipovaný príliš široko a prednesené referáty podávajú iba schématický obraz toho, čo malo byť predmetom kongresu. Po uvítacom predslve rektora Jagellonskej univerzity v Krakove a riaditeľa Inštitútu pre dejiny práva nasledujú jednotlivé referáty a diskusné prejavy, ktoré sú uverejnené v abecednom poradí podľa mena autorov. Gábor B a l á z s (Budapešť) v článku "Jedno storočie trestného práva v Sedmohradsku (1848-1948)" poukazuje na skutočnosť, že uhorskí panovníci, ktorí počnúc Leopoldom I. vykonávali suverenitu nad touto krajinou, nepovolili jej, aby si vytvorila trestné právo, ktoré by bolo zbavené svojho stredovekého charakteru. Počas rakúskej okupácie po potlačení uhorského povstania roku 1849 vytvorili sa tam sumárne sudy, ktoré súdili podľa rakúskeho trestného zákoníka. Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní zavedený bol obecný trestný zákoník uhorský a platil tam až do pripojenia Sedmohradska k Rumunsku. Od 1. januára 1919 súdilo sa podľa rumunského vojenského trestného kódexu a až roku 1936 bol tam zavedený rumunský trestný zákoník a trestný proces. Wilhelm B r a u n e d e r (Viedeň) uvažoval o podstate trestného práva v rakúskych policajných poriadkoch 16. storočia. Uvádza, že tieto policajné poriadky vyznačujú sa nápadnou konformitou a úzkym vzťahom k ríšskym policajným poriadkom. Gerhard B u c h d a (Jena) v stati "K dejinám trestného práva v sasko-durynských zemiach" konštatuje, že právne dejiny týchto krajín dosiaľ nie sú napísané. Obecné saské právo a saský proces majú svoj koreň v Saskom zrkadle a že z neho treba vychádzať pri skúmaní tamojšieho trestného práva. Vedľa zemského práva je tu aj právo mestské. Pokrok znamenalo zavedenie trestného súdneho poriadku Karolom V. roku 1532. V 19. stor. pod vlivom francúzskeho Code pénal vznikli modernejšie trestné zákoníky pre obidve zeme. Constantin B u c s a n (Bukurešť) vo svojom príspevku "Trestné imunity vo Valachii a v Moldavsku v 14.-16. storočí" uvádza, že kniežatá a vojvodovia v týchto krajoch, aby podporili tamojšiu kolonizáciu, priznávali prisťa-

hovalcom rôzne výsady ako protihodnotu za vojenskú službu, ktorú kolonisti museli vykonávať. Medzi tieto výsady patrilo aj právo imunity znamenajúce výkon súdnej právomoci vlastnými územnými orgánmi. Vo Valachii sa priznávali imunity tak bojarom, ako aj kláštorom, kdežto v Moldavsku iba kláštorom. Krystyna Bukowska - Gorgoni (Varšava) v článku "K dejinám zásady nullum crimen sine lege" dochádza k záveru, že princíp nullum crimen sine lege nie je výtvorom iba humanitárnej reformy trestného práva, ale že bol známy už aj v stredoveku. V 16. stor. ho rozviedol aj italský právnik Tiberius Decianus, keď skúmal definíciu trestného činu. Pokiaľ ide o úlohu obyčajového práva, toto sa vzťahuje na trest a nie na skutkový stav zločinu. Autorka ďalej vyvodzuje, že zásada nullum crimen sine lege znamená aj to, že analógiou nemožno vytvárať nové typy trestného činu. József Buzás (Budapešť) v stati "Prvá uhorská právna norma o vine na vojne" zamýšľa sa nad tým, ako došlo v Maďarsku k prvej norme, ktorá vyslovila trestnosť vojnových vinníkov. Bol to návrh ľudového zákona XXIII o príprave konania proti osobám vinným za vojnu. Uskutočnenie tohto zákona znemožnil pád Republiky. Emil Cerna (Bukurešť) zapodieva sa autochtonnými tradíciami v starom trestnom práve rumunskom. Uvádza, že pôvodne to bolo obyčajové právo, na ktoré neskôr nadviazalo právo písané a že obsahovalo normy pre všetky domény sociálneho života. Známa bola aj kolektívna zodpovednosť za ťažké delikty. Pôvodne súkromné trestné stíhanie štát neskôr zmenil na stíhanie verejné. Alexandru Constantinescu (Bukurešť) "Výkup v starom trestnom práve rumunskom". Princíp talia, ktorý poznal už rímsky zákon dvanásť tabulí, bol známy v celej stredovekej Európe. Kapitulár Karola Veľkého r. 802 doporučuje výkup ako prostriedok na riešenie súkromných sporov. Neskôr fakultatívna kompozícia stáva sa obligatórnou. Keď sa poštátnil výkon trestného súdnictva, odstránený bol aj výkup. Tento proces začal v 13. stor. vo Francúzsku, v Nemeckej ríši roku 1532 vydaním Constitutio criminalis carolina, v Uhrách za Jozefa II., v Poľsku a v Čechách okolo roku 1768. Gheorghe Cronț (Bukurešť) preberá morálne a pedagogické koncepcie v dispozíciach trestného charakteru v starom rumunskom práve. Vedľa spisov cirkevného práva a zbierok práva laického už od 15. stor. boli známe aj knihy s moralizačnými a inštruktívnymi predpismi, ktorých cieľom bolo vychovať národ a udržať platný spoločenský poriadok. Takýto charakter mali viaceré stredoveké kodexy a právnické spisy. Tresty sa stanovili nielen s ohľadom na závažnosť činu, ale aj podľa zodpovednosti vinníka. Sudcom sa priznávala široká sloboda odhadovania závažnosti činu. Vlivom encyklopedistov modernizovalo sa trestné súdnictvo a miesto repressívy začalo sa uvažovať o prevencii. Andor Csizmadia (Pécs) oboznámil účastníkov kongresu úsilím o zabez-

pečenie a trestneprávnú ochranu ľudí a občianskych práv v Uhrách počas reformného obdobia. Idey francúzskej revolúcie našli ohlas aj u pokrokového zmýšľajúcej uhorskej šľachty. Predloha zákona, ktorý mal odstrániť starý feudálny poriadok však pre odpor konzervatívcov nedostala sa do národného zhromaždenia. Nepresadili sa ani pokusy o reformy v komitátnych diskusiiach. Rovnako neuspelo ani úsilie o tlačovú slobodu a o zmiernenie cenzurných predpisov. K prelomu došlo až vydaním trestného zákoníka roku 1878. Wladyslaw Č w i k (Lublin) zapodieva sa zavedením ruského trestného práva v poľskom cárstve. Cárské úrady nanútili Poľiakom roku 1845 ruský trestný zákon, asíce v poľskom variante. Tým bol odstránený vlastný poľský trestný zákoník z roku 1818, ktorý sa opieral o rakúsky trestný kódex. Poľský variant sa líšil od ruského tým, že zaviedol prísnejší systém trestných sankcií. Lajos D e g r é (Zalaegerszeg) v príspevku "Mučenie v trestnom poriadku v Uhrách" poukazuje na skutočnosť, že mučenie ako prostriedok vyšetrovania bol zavedený až vo fáze pomerného pokroku civilizácie, lebo primitívne trestné súdnictvo ho nepoznalo. V Uhrách ani Varadinské registrum nespomína mučenie. Pravda, v 15. stor. sa zachovalo o mučení už veľa zprávy (Bratislava 1421-1430). Tento stav trval až do konca 18. stor., kedy Jozef II. zakázal používať mučenie ako prostriedok vyšetrovania trestného činu. Vasile G i o n e a (Bukurešť) uvažuje o pokroku v rumunskej trestneprávej legislatíve v 20. storočí. Roku 1936 bol zavedený nový trestný kodex spolu s trestným poriadkom, ktorý platil pre všetky zjednotené časti Rumunska. Spoločenské a politické zmeny po druhej svetovej vojne však vyžadovali vydanie takého trestného zákoníka, ktorý zodpovedá potrebám novej, socialistickej spoločnosti. Preto roku 1968 bol vydaný nový trestný poriadok v ktorom doterajšia trestneprávná zodpovednosť bola nahradená zodpovednosťou iného charakteru - miernejšou. Upravená bola aj otázka zodpovednosti mladistvých, pričom sa kladie dôraz na prevýchovu mladistvého páchatela. Gunter G u d i a n (Köln) v príspevku o dvojkoľajnosti trestného práva v stredoveku usudzuje, že krutosť výkonu trestov v 14. a 15. stor. je len zdánlivá, lebo hrdelné tresty sa vykonávali len za veľmi ťažké delikty. V mestských právach prevládali peňažité tresty a tieto sa ukládali aj pri závažnejších trestných činoch, o čom autor uvádza viaceré doklady. Útek obyvateľstva z vidieka do miest bol tiež príčinou, prečo zemepánske vrchnosti miernejšie trestali takýchto previnilcov, lebo mali záujem na lacných pracovných silách. Lajos H a j d u (Budapešť) hodnotí trestneprávne reformy Jozefinizmu (Trestný kódex Jozefa II. v Uhrách). Skúma za akých okolností bol tento kódex zavedený v Uhrách a či boli tam potrebné predpoklady na jeho zavedenie. Alexandru H e r l e a (Bukurešť) v príspevku "Proces konštitúcie trestného práva ako autonómneho odvetvia v rumunskom práve"

sleduje historický vývin osamostatnenia sa noriem trestného práva až do vydania jednotného trestného kódexu pre Moldavsko a Valachiu. Po zjednotení hlavných rumunských kniežatstiev roku 1859 bolo rozhodnuté vytvoriť spoločný trestný kódex. Tento vstúpil v platnosť roku 1865. Georges H u b r e c h t (Bordeaux) skúma predpisy trestného práva v tzv. Obyčaji Filipa de Beaumanoira z roku 1283. Zisťuje, že kapitola 30. a 31. tohto diela rozoznáva tri druhy deliktov, ktorých klasifikácia je determinovaná povahou príslušnej sankcie. Johannes I r m s c h e r (Berlín) pojednáva o trestnom práve v modernom Grécku. Uvádza, že Harmenopulosov Hexabiblos po šesťsto ročnej platnosti nahradený bol roku 1946 moderným civilným kodexom. Trestné súdnictvo počas tureckej okupácie sa vykonávalo podľa tureckých predpisov, preto po oslobodení krajiny bol roku 1824 vydaný trestný zákonník o 82 paragrafoch. Tento však mal veľa nedostatkov. Roku 1833 zriadená regentská rada prísnou justíciou zaviedla v krajine poriadok. Člen rady Maurer vypracoval nový trestný zákonník a trestný poriadok, ktoré niekoľkokrázy modifikované platili až do 1. I. 1951, kedy nadobudol platnosť nový moderný trestný kódex. Jozef K a r p a t (Bratislava) v príspevku "Národnostné poburovanie ako trestný čin v Uhrách pred rokom 1918" poukazuje, ako nespravodlivo používali maďarské súdne orgány ustanovenia § 172 zák. čl. V. z r. 1878 proti slovenským dejateľom, najmä proti novinárom a spisovateľom. Kálmán K o v á c s (Budapešť) vo svojom príspevku porotný súd a záležitosť parlamentného súdnictva v diskusiách k príprave zákona ohľadom trestného konania roku 1843-44 poukazuje na boj pokrokových členov uhorského parlamentu o zavedenie porotného súdnictva a konfrontuje argumenty pro a proti zavedeniu tejto inštitúcie. Delikty urážky veličenstva a velezrady mal súdiť osobitný artikulárny súd, k čomu však nedošlo, lebo osnova príslušného zákona sa nedostala pred parlament. Dan A. L a z a r e s c u (Bukurešť) pojednáva o zrade a o jej právnej podstate v trestnom práve rumunskom. Delikt zrady sa prejednával ako typický trestný čin feudalizmu - porušenie vazalskej prísahy - pred osobitným tribunálom a sankcie postihovali nielen páchatelia, ale aj jeho rodinu a jeho majetky. Rolf L i e b e r w i r t h (Halle) skúma boj o uskutočnenie štátoobčianských práv v trestnom konaní Saského kráľovstva v prvej polovici 19. storočia. Po smrti Fridricha Augusta I. opozičné prúdy vyvolali nepokoje, kedy ľud žiadal takú ústavu, ktorá by zaručovala občianske slobody. Žiadala sa tiež reforma trestného súdnictva. Roku 1848 bolo súdnictvo oddelené od výkonnej moci. Roku 1853 sa opäť diskutovalo o reforme procesného práva a o tri roky neskôr po ústavnom prejednaní spolu s trestným kódexom nadobudlo aj platnosť. Napokon zavedené bolo aj porotné súdnictvo. Witold M a i s e l (Poznaň) vo svojom referáte o trestnom práve vo vilkuroch poľských miest až do

konca 18. storočia poukazuje na to, že rovnaké delikty sa rovnako posudzovali. Hrdelnými trestmi sa hrozilo páchatelom, ktorí sa previnili proti obecnému poriadku, proti mestským vrchnostiam i jednotlivým obyvateľom. Ďalšiu skupinu tvorili previnenia proti Bohu, viere a čarodejníctvo. Osobitnú skupinu tvorili trestné činy proti fyzickým odobám. Karel M a l ý (Praha) skúma zločin a trest v českej stavovskej spoločnosti a poukazuje na to, že trestné právo aj tam bolo prejavom triedneho boja medzi vládnucou a ovládanou vrstvou obyvateľstva. Za prvú protifeudálnu revolúciu v Európe považuje husitské hnutie, ktoré malo veľký vliv na vývoj právneho myslenia vtedajšej spoločnosti. To sa odzrkadluje najmä pri potláčaní neposlušných sedliakov a v konflikte medzi šľachtou a mestami. Tak sa stalo trestné právo prostriedkom na vybavovanie politických sporov. Gábor M á t h é (Budapešť) referuje o úprave porotného konania pri tlačových deliktoch v Uhrách po vyrovnaní. Uhorská vláda po roku 1867 obmedzila činnosť porot tým, že tieto nepostavila na území všetkých municípií. Tlačové porotné sudy boli síce zriadené roku 1867, ale početné reorganizácie súdnictva ich činnosť veľmi spomalili. Fanny M i l k o v a (Sofia) zamýšľa sa nad výnimočnou trestnou legislatívou v Bulharsku v rokoch 1924-1934. Poukazuje na fašistické črty bulharského zákona na ochranu štátu z roku 1926 a na ďalšie jeho novelizácie, ktoré ťažkými trestmi sa usilovali zabrzdiť činnosť všetkých pokrokových síl národa. Werner O g r i s (Viedeň) v stati o zemskom kniežati a o vykonávaní trestnej spravodlivosti v absolutistickom štáte rozoberá činnosť regenta ako sudcu v určitom konkrétnom prípade, čiže osvetľuje problém tzv. kabinetnej justície. Sudca nie je neodvislý a zemepán môže kedykoľvek zasiahnuť do procesu a ho podľa svojich predstáv aj dokončiť. Leslaw P a u l i (Krakov) rozoberá otázku, ako sa prejavil trestný systém rakúskeho zákoníka cisára Františka II. z roku 1803 v judikatúre krakovských súdov v rokoch 1815-1845. Autor zistil, že počas platnosti tohto kódexu v Krakove je známy iba jediný prípad popravy. Prísne tresty na slobode boli však časté. Ferencz P e c z e (Budapešť) prednášal o dejinách univerzitnej jurisdikcie a o diferencovaní univerzitnej správy a súdnej funkcie. Uvádza, že súdna právomoc bola poväčšine trestneprávnej povahy a vykonávala sa už aj na univerzite v Pécsu (Pätikostoly), ktorá bola organizovaná roku 1367 podľa vzoru krakovskej. Tak tomu bolo aj na trnavskej univerzite, ktorá roku 1777 preložená bola do Budína. Anicuta P o p e s c u (Bukurešť) vo svojej prednáške zapodieval sa feudálnym vlastníctvom a trestnými činmi proti vlastníctvu v dejinách Valachie a Moldavska. Reprezentantmi pôvodného kolektívneho vlastníctva boli knezi, župani a bojari. Vývoj feudálneho vlastníctva tam vyvrcholil v prvej polovici 13. storočia. V ďalšom autor rozoberá rôzne formy deliktov proti feu-

dálnemu vlastníctvu a sankcie na ne. Horst S c h r ö d e r (Berlin) oboznamuje čitateľa s postojom Feuerbacha, Hegla a Gansa k podstate a činnosti porotných súdov. Feuerbach žiada obsadenie poroty všetkými vrstvami meštianstva. Gans poukazuje na nemožnosť realizácie princípu rovnoprávnosti v porote a žiadal, aby v nej bol zastúpený aj proletariát. János S z i t a (Pécs).Predmetom jeho úvah je otázka finančných deliktov v Uhrách počas dualizmu. Konštatuje, že možnosť vyrovnania sa delikventa s finančnou správou a tým odvrátenie riadneho trestného konania, slúžilo iba zámožnej buržoázii i keď cieľom finančného trestného práva bolo prinútiť vinníka na náhradu zapríčinennej škody. Tudor V o i n e a (Bukurešť) vo svojej prednáške zapodieva sa trestom zmrzačenia v dunajských kniežatstvách. Rozoberá viaceré formy zmrzačenia, ako sa tieto dostali do starého rumunského práva ešte od dôb byzantských. Adam W i l i n s k i (Lublin) rozvádza svoje poznámky k terminológii zabitia, ako sa táto javila v rímskom práve trestnom pred Konštantínom Veľkým. Zisťuje, že homicidium je totožné s pojmom zabitia, hoci neskoršia právna veda poznala pre pojem zabitia aj viaceré iné výrazy. Napokon Marian Ż u r o w s k i (Varšava) zaoberá sa vlivom Bartolomeja de Sassoferato na kanonickú doktrínu, ktorá sa týkala trestania spoločenstva.

Záverčný referát mal Leslaw P a u l i, v ktorom podal zprávu o prípravách na uvedenú medzinárodnú konferenciu právnych historikov v Krakove. Poukázal na potrebu medzinárodnej spolupráce a na kladné výsledky, ktoré z takejto spolupráce nastanú. I keď nechce predčasne hodnotiť výsledky konferencie je presvedčený, že referáty a diskussie prinesli mnoho nového.

Ján Holák